

החלמה מחולי החיים

רות אלמוג: את הזר והאויב, הוצ' ספריית פועלים, 1980, 128 עמ'

נ

ושא ספרה של רות אלמוג. הוא החלמה. גיבורת סיפורה, אלישבע גרין — גרושה, בוגרת, ספרנית במקצועה ומשוררת — מחלימה מהלם הכאב החריף שהביאה עד לידי נסיון התאבדות. ע"י טכניקה של חסימה בין-עולמה הפנימי לבין עולם הדברים שמחוץ לה. כמסתכלת לא שייכת, מאכן והלאה, היא צופה בהתנהגות המערכת הפסיכופיזית האמורה להיות היא, והממשיכה לפעול בדרך מכניסטית, מנותקת מתחושות: וזלת תחושת הקסר של זרימת החיים הממשיים אותם ידעה לפני החלמתה. קורותיה של אלישבע גרין, נמסרים מנקודת מוצא שלאחר הכל, במעין מסע של התחקות אחרי מקורות "מחלתה", ומובילים את הקורא בדרך קטועה מרצף של זמן וסיב"ת, לתקופות שונות בחייה: זכרים קלושים של ילדות רחוקה; סיפור גרושין סטרילי; עקרות; חלום אהבה קצר וחסר מימוש כשעת טיול בחו"ל; ידידות תלוית של נערה צעירה, הגולשת כמעט ליחסים לסביבים; קשר של משיכה-דחייה לידיד-עט, ההופך לאהובה של אותה נערה; ובמרכז — אהבה המתמכרת והחד-צדדית לגבר, אשר מוכן להתקרב אליה קרבה גופנית קצובה, אך שומר בקנ" את על מסגרת אי-השתייכותו הקבועה, ואשר בגינו מגיע סבלה הנפשי לעוצמה השואפת לכליון.

אלישבע גרין מחליטה להתאבד ברגע של שפיות מוחלטת, תוך שהיא רואה בדמיונה את ביתו, הכפרי של אהובה — פרטי מעקה-המרפסת, שיח פורה — וחשה בחריפות שאין לה שיעור, את האושר העצור בכל אלה, ואת אובדנו ללא תמורה וללא סיכוי להחזירו עולמית, ואת אפסות כל חייה העתידיים בלעדיו. בהכרה מפוקחת וצלולה, ובתקיפות של ידעה מלאה וחד-משמעית, היא כוללת אז את כדור-השינה. עד כאן — רגישות חושית מכסימלית, מגע ישיר בחוויה המתרחשת, במהות העונג והכאב. מאכן — תהליך של שיקום נפשי, שעניינו — שימור חייה — בעל-כורחה — של מי שהפכה להיות חולה ומטופלת רשמית, גם אם חיים אלה נראים לה כמדבר ריקני, כחידולן מתמשך חסר טעם.

כשארית שליטתה העצמית, היא נמלטת לאחר זמן מהטי" פול הרפואי, המקשה את רצונותיה ותחושותיה עד לכדי אדישות מטמטמת, ומגיעה בדרכה, שלה למה שעשוי להיראות כתכליתו האופטימלית של תהליך החלמה: לחסימה כמעט מוחלטת של צינורות החישה הנפשיים. אלישבע גרין, "רחש ענפי העצים"; את "השחברות קרני (האור) בטיפות הגשם"; "טפיחת כנפי עוף לילה" (ע' 116) בהנאה שעד כדי טמיעה סוערת; הפכה לאוטומט הסתגלות אנושי, הנפרד ממהות הדברים. דכאונה הנוקב הראשוני, שינק ממקורם של ייסורים ממשיים, הפך ליאוש סתמי, משמים; וכל פנימיותה כ"מראָה ריקה שהכל חולף על פניה. נרשם ונעלם, והראי נשאר ריק". (עמ' 124) אלא שמרגע זה, נראה מצבה שפיר לחלוטין, מן הבחינה של רפואת הנפש.

עלילתו המורכבת ובעלת המסר הברור והמכוון של הסי" פור, מועברת לקורא בטכניקה של השתברות זווית התאור השנוות זו בזו — תאורה של המספרת, המלווה את קטעי העלילה לאורך כל הספר; סיפוריה — בגוף ראשון, וצו"ר ריה האליגוריים של הגיבורה עצמה, ודיאלוגים של דמות נוספת — ספק המספרת, ספק פן אחר של "חולה", המתדיינת אתה על מצבה, ומנתחת את תהליכי "מחלתה" ו"הבראתה" מנקודת מבט אובייקטיבית-פילוסופית כבי" כול. בכל אלה, נסיון מעניין של רות אלמוג להתמודד עם כוליות האישיות הפגועה, מן הצד הקונקרטי, הנפשי-עמוק והרציונאלי-אנאליטי; כאשר בכל אחד מהרכבים המתוארים, בולטת כתיבתה המדוייקת והמשופעת במטאפוריקה, שביניה הפוכים גם פרקים הנראים במבט ראשון כבעלי טנדנציה מסאיסטית — לבעלי איכות פיוטית. כושר כתיבה מבורך זה, הופך את הקסר הטריטוריאלי למדי שכספר, לבעל גוון חריף במיוחד, ולעתים אף מגלה בו תהוהוים נוספים, שכן, כעצם הבעיות העולות מן הכתוב, אין חידוש בעלותו של אדם על חייו; הגבול שבין שפיות לאי-שפיות, תחושת הריק והעקרות שבדיכאון; הקשר ואי-הקשר שבין קורות חיים מוקדמים, לבין מפולת נפשית מאוחרת, הוויתור שבשפיות — כל אלה טופלו כבר

האלית כשנות השבעים. שורשיה הרוחניים והנפשיים של התנועה נעוצים בסוף שנות החמישים ובראשית שנות השישים, בישיבת "מרכז הרב" ובמחיצתו הכריזמטית של הרב צ. קוק, שמיד לאחר מלחמת ששת הימים ידע לומר: "זהו כבר אמצע הגאולה... מלכות ישראל נבנית מחדש... זו ההתגלות של מלכות שמים... צה"ל קדוש כולו; הוא מסמל את שילטון השם על ארצו...". ראשיתו המעשית של הגוש היתה סמוך לטיומה של מלחמת יום הכפורים, בהתכנסות שהיתה בביתו של הרב דרוקמן בה נטלה חלק קבוצה מצומצמת, במעמד זה נקבע השם — "גוש אמונים במפר"ל". רק מאוחר יותר, פרשו אנשי הגוש, לפחות באורח פורמלי, מן המפר"ל בכך ביטאו את יאושם מן הממסד המפלגתי הדתי, ופתחו פתח לכניסתן של חברות לא דתיות; גוש אמונים, אינה עוד תנועה דתית בלבד, אלא תנועה הפתוחה לחלק מן הציבור החי" לוני, התומך ברעיונות על דבר אחדות הארץ וקיומה של מדינת ישראל בגבולות ארץ ישראל השלמה.

חלק נכבד מן הספר מוקדש לנסיונו של המחבר לתהות על הקיום האידיאולוגיים שבכסיס התנועה. האם זו תנועה משיחית במהדורה חדשה של סוף המאה העשרים, או שזו תנועה דתית בתוך הציונות המודרנית? — "גוש אמונים אינה תנועה משיחית", אומר הרב ש. אבינר, מאנשי הגוש "היא תנועה לחיזוק חוסן שלמות ארץ קודשנו על ידי פעולות חינוכיות ובמיתר מה על ידי פעולות פוליטיות והתישבותיות". דעתו של המחבר שונה: "זו משיחיות זוטא, עממית ופשטנית המשקפת-כתשליל של המציאות את החלום הלאומי אנוכי של יהודי זוטא, המפצה את עצמו על תסכוליו וחרדותיו הלאומיים-בעולם של הדמיון הדתי". לקראת סוף הספר מובאים ראיונות שנערכו עם מנהיגים מאנשי הגוש דוגמת-הרב יוחנן פריד, וכולן המר, הרב אליעזר ולדמן, אפריים בן חיים.

הספר נותן בידי הקורא פתח להבנתה של תנועה פוליטית לאומית, בעלת עוצמה מיליטנטית פרובוקטיבית, הודה לרוב רובו של הציבור הישראלי תנועה, שבשמן של מטרתיה פורקת את מסגרות החוק והסדר הציבורי.

עם זאת לא השכיל מחברו לדלג מעל למשוכות גישתו הסובייקטיבית אומנם בראשית דבריו, בכבוא, הוא מצייץ: "לפי מיטב רצוני לא הרפתי במאמץ לנהוג במידת הצדק עם אנשי גוש אמונים... עם זאת לא הסתרתי את מעור" בוחי האישית". ומעורבותו האישית הרבה, ודעתו הנחרצת באות לידי ביטוי בכל אחד מפרקי הספר, ויוצרות בסופו של דבר רושם, שמדובר במסמך חד צדדי ובוטה מאוד. המחבר שם עצמו שופט לתופעה במקום, שיסתפק בעמדה של משקף-מציאות וחוקר, הערות כמו — "המשמעות הפילוסופית חברתית של גוש אמונים היא בהתבונות הרעיון המשיחי היהודי — הישג רוחני נאצל בתרבות האנושית". מיתורות ומיתורות בקורא תחושה שלפניו מסמך מרשיע, שנכתב מלכתחילה לצורך זה.

מן הראוי היה להרחיב דוקא את הפרק האחרון "דברים בשם אומרם, שיחות עם כמה ממנהיגי הגוש", זה פרק מאלף בו מבארים המרואיינים את השקפת עולמם הציר-נית, את דרכם אל התנועה, ומנסים לישב את הסתירה הקיימת בין פעילויותיו של הגוש ובין חוקי מדינת ישראל. לסיכום: ספר, שעם כל מגרעותיו, הינו מומלץ לקריאה לכל מי שהוויתר הארץ קרובה לליבו, והמתעניין בתופעה חריגה וקיצונית זו הנקראת — גוש אמונים.

כרמות פסיכולוגיות ופילוסופיות לאין ספור; (ומשום-כך נראים קטעי ההגות ה"טהורה" כביכול, העוסקים בתולדות החשיבה הסיבתית, במשמעות חי אדם וכדו', תמימים ואף דלים במקצת אלא שכוחה של רות אלמוג ברישום ניואנסים דקים ביותר שבמודעות ה"חולה" לעובר עליה; בנגיעה מעודנת בשברירי תחושותיה; בהבחנה חדה ורגישה בין עולמה שלפני ואחרי "החלמתה", ובתאור — היחידני לטעמי — בעומק ובאמיתו, של סיבת ההתאבדות.

מבחינת אלה נראה לי הספר, ובעיקר קטעים מסוימים בתוכו, כמסמך בעל חשיבות רבה לכל העוסק בטיפול ובשיקום נפשי, בנוסף להיותו "חמר" קריאה מרגש ומעניין לכל אוהב ספרות.

עמלה עינת

"גוש אמונים" — מסמך חד-צדדי ומרשיע

צבי רענן, גוש אמונים. הוצאת ספרית פועלים, 1980, 230 עמ'.

ב הקדמה לספר מצוין המחבר — "ספר זה הוא נסיון לחשוף את שורשי הצמיחה ואת המהות של גוש אמונים, להתמודד עם משמעות הפועתו כורס חברתי פוליטי עצמאי, חדש יחסית, בקרב החברה הישראלית ובציונות. יש לברך על הופעת ספר זה ועל המטרות שהציב לעצמו. גוש אמונים הינה תופעה מעוררת סקרנות ודורשת לימוד וחקר.

בימים אלה של מכוכה ציבורית לאומית, בהם בולטים בלבול כללי של ערכים ומושגים, ותחושת פורקן וחוסר שביעות רצון, מעוררת תנועת גוש אמונים תחושות של התפעלות מהולה לפרקים בהתנגדות עזה ובחרדה רבה. יש משהו מעורר קנאה בקבוצת צעירים זו שדרכם ברורה והם אינם נוטלים חלק במנת הלבטים והספקנות הכללית, אנשי גוש אמונים, תלשים מהמציאות הפוליטית האקטואלית, נאמנים לעצמם ולדרך שהותוותה להם על ידי מייסדי-התנועה ומנהיגיה, מזכירים לפרקים את אנשי העליות הציוניות הראשונות, שנאבקו בעקשנות על עקרונות התנועה הציונית והגשמת חזונה.

מי הם אנשי גוש אמונים? מה שורשי אמונתם ותורתם המדינית? מה מטרתיהם ומה אופי תנועתם? "גוש אמונים הוא חוסר מגוע הציונות הדתית, מעידים על כך עולמם הרוחני של מנהיגיו, בית גידולם החברתי, חינוכם התורני. עובדת הימצאותם של יהודים חילוניים בשוליו אין בה כדי לטשטש את מוצאו ואופיו של גוש אמונים". שישה פרקים לספר זה, בהם מתאר המחבר את הקמתו וצמיחתו של גוש אמונים על רקע ההווה הפוליטית היש-

יוסי הדר

